

Kristina Háfoss, landsstýriskvinna

Røða í samband við viðgerð av løgmannsrøðuni 2008
Á Løgtingi, 1. august 2008

FYRIREIHING TIL FULLVELDIÐ

"The land of maybe". Soleiðis verða Føroyar ofta kallaðar, og er hetta ikki uttan orsök.

Sum útgangsstøði verður heitið nýtt í samband við veðurlag okkara, ið er so skiftandi, og tí ávirkar okkara dagligdag og møguleikarnar fyri at geva lyftir um ávíst virksemi. Men hetta heitið kann lættliga eisini nýtast um eina røð av øðrum grundleggjandi málum og økjum, ið vit sum fólk og skiftandi politiskar leiðslur ikki hava tikið endaliga støðu til. Hetta er til stóran vansa fyri okkara lítla land og ríka fólk. Her eru nøkur dømi:

Sjálvberandi búskap.

Jú, allir flokkar siga seg vilja sjálvberandi búskap. Men har kemur altíð eitt men. Kanska ikki skerja blokkin beint nú, kanska um nøkur ár, tá vit kanska einaferð fáa rúm fyri hesum...

ES og altjóða samstarv.

Jú, allir flokkar siga seg vilja hava atgongd, fulla atgongd til ES-marknaðin. Men har kemur altíð eitt men. Kanska ikki um vit skulu lata nakað afturfyri. Vit vilja hava fulla atgongd, men ikki luttaka á jøvnum føti við aðrar tjóðir í ES og øðrum altjóða felagsskapum. Vit vilja fáa, men ikki geva eins nógv...

Vitanarsamfelagið Føroyar.

Jú, allir flokkar siga seg ynskja, at Føroyar flyta seg til at gerast eitt veruligt vitanarsamfelag. Men har kemur altíð eitt men. Kanska ikki beint nú, tí fiskivinnan skal framhaldandi vera okkara høvuðsvinna, skal stuðlast við ymsum skipanum, og tiltrúgvín til at aðrar vinnur gerast størri í framtíðini tykist ikki at vera til staðar. Hartil hava íløgurnar í hægri lestnað og gransking verið avmarkaðar seinastu mongu árin...

Mentan.

Jú, allir flokkar siga seg vilja, at føroyska mentanarlívið skal hava góðar karmar at virka og mennast í. Men har kemur altíð eitt men. Kanska ikki beint nú, tað kemur til sína tíð, kanska eina lítla uppraðfesting, men nú er okkurt meira átroðkandi fyrst...

Einar sjálvstøðugar Føroyar.

Jú, allir uttan ein flokkur siga seg vilja, at Føroyar skulu gerast sjálvstøðugt land. Men har kemur altíð eitt men. Kanska ikki beint nú. Vilja hava allar fyrimunir sum sjálvstøðugar tjóðir hava, men royna at finna allar aðrar møguleikar heldur enn at taka neyðuga stigið, at gerast sjálvstøðugt land...

Nú er sjálvandi stórus munur á ymsu flokkunum, tá tað kemur til ymsu málini, men í høvuðsheitum og yvirskipað, er tað ein trupulleiki, at politiska leiðsla landsins sum heild ikki tekur nóg greiðar støður til fleiri av týðandi yvirskipaðu málunum í samfelagnum.

Greið mál og virkisætlanir alneyðugar

Fyri at kunna náa málum, er neyðugt at seta sær heilt greið mál. Ikki bert á einum øki, men á øllum økjum. Neyðugt er somuleiðis við virksemisæltan fyri at náa málunum, og hetta ger seg serliga galdandi tá umræður umfatandi mál, ið viðkoma fleiri partar í samfelagnum. Men tað er alt ov ofta, at greiðu málini ikki verða sett, og verða tey sett, so verða tey alt ov ofta ikki fylgd upp av greiðum virksemisætlanum og tíðarætlanum. Tí kann tað taka óhugnaliga langa tíð at fáa framt mál, ið áttu at verið loyst fyri ára-tíggjum síðan.

Ótallig óloyst mál

Burturúr rúgvuni kunnu eitt nú nevast. Eftirlønarreform. Fiskivinnureform. Bústaðarpakka. Einskiljingar. Kommunusamanleggingar, útjavning og broytt ábyrgdarbýti millum land og kommunur. Stigvísan blokknidurskurð. Samskipan av heilsuverkinum. Nútímanngerð av almannaverkinum. Føroyska grundlógin. Hetta eru øll mál, ið áttu at verið loyst fyri árum síðan, men vegna manglandi greiðar málsetningar og eftirfylgjandi virksemisætlanir og tíðarætlan, ið skuldu verið fylgd upp, so er alt, alt ov lítið hent.

Eisini fyrimunur at vera lítið samfelag

Úrslitið er, at vit í dag als ikki gagnnýta tann stóra fyrimun, ið tað eisini kann vera at vera eitt lítið samfelag. Tann fyrimun, at smá samfeløg í útgangsstøðinum kunnu, við røttu fólkunum á odda, nógv skjótari tillaga seg til broyttar fyrirteytir og nýggjar støður, enn stór samfeløg.

Ein fyrimunur, ið vit kunnu nýta til at gerast ein miðdepil – so sum víst verður til í Løgmannsrøðuni – heldur enn ein útjaðari.

Gagnnýta ikki fyrimunirnar

Hendan fyrimun hava vit tó ikki nýtt - higartil. Vit hava í staðin valt ikki at taka avgerðir, ikki at seta greið mál, og ikki taka neyðugu ítøkiligu stigini fyri at náa málunum, á eini røð av grundleggjandi og týðandi økjum, og úrslitið er, at Føroyar eru afturúrsgldar í mun til grannalondini á nærum øllum økjum.

Hartil kemur, at hóast tað hevur verið sjónligt í grannalondunum, at tey hava flutt seg frá at vera heilt heft av primeru vinnunum so sum landbúnaði og fiskivinnu, til vitanartungar vinnur – so hava vit í Føroyum ikki tillagað lóggávuna til, eisini at skunda undir hesa gongd í Føroyum. Í staðin er lóggáva, ið heldur fast í verandi støðu, og støðgar ella í besta føri seinkar gongdini móti einum vitanarsamfelagi.

Hetta kann og eigur at broytast.

"Just do it !"

Hetta heimskenda orðatakið hjá NIKE hevur 20 ára-dag í ár.

Orsøkin til, at hetta orðatakið hevur hildið í 20 ár, og er eins viðkomandi og fangandi í dag sum tá er, at talan veruliga er um vísdómsorð. Orð, ið kunnu tykjast sjálvsøgd, men tá hugt verður at veruleikanum, so eru tað alt ov nógv, ið ikki fáa gjørt tað, ið tey áttu fyri at framt framgongd – persónlig, vinnuliga, samfelagsliga ella politiskt.

Sum Løgting og landsstýri kunnu vit avgjört nýta orðatakið hjá NIKE. Just do it. Gerð tað !

Samgongan ger nakað við stór og týðandi mál

Tað verður nú gjørt. Tí Løgmannsrøðan í ár staðfestir, at broyting veruliga er hend í politiska landslagnum í mun til undanfarnu árin. Hon staðfestir, at samgongan er væl ávegis við at fylgja orðatakinum hjá NIKE. At fáa gjørt tað. At fáa framt í verki fleiri av týðandi samfelagsmálunum, ið hava ligið á láni í árávís. Siðaskifti er ikki bert í fiskivinnupolitikkinum, men á eini røð av týðandi samfelagsøkjum.

Sjálvberandi búskap.

Skerja blokkini við 117 mió. kr. í hesum valskeiðnum, umframta gera lógarbroytingar og reformar, ið stuðal undir búskaparlíggjari mennin og einum meira sjálvberandi búskapi. Eisini eru og verða vinnukarmarnir betraðir eitt nú við nýggjari vinnulóggávu, nýggjar tryggingar- og endurgjaldslóggávu, lógini um ES-arbeidsmegi og FAS-skipanini.

ES og altjóða samstarv.

Fáa skjóta avkláring av, hvørt móguleiki er fyri EFTA-limaskapi. Samstundis verður farið undir samráðingar við ES um betri avtalu og atgongd til øll tey fyra frælsini.

Við stovnsetanini av nýggja Uttanríkisráðnum eru ítøkilig stig til, at fremja ein virknan uttanríkispolitikk og knýta sjálvstøðug altjóða bond til aðrar tjóðir og altjóða felagsskapir, fyri at geva føroyingum og eitt nú føroyska vinnulívi og mentanarlívi fult gagn av altjóðagerðini. Hetta fer at lata nýggjar hurðar upp, ið vit ikki kenna til í dag.

Vitanarsamfelagið Føroyar.

Raðfestir útbúgving – frá dagstovni til hægri lestnað – fleiri úrslit longu nú. Eitt nú størsta uppraðfesting í árávís av Fróðskaparsetrinum er framd. Nýggjar miðnámsútbúgvingar, yrkisútbúgvingar og nýggir skúladeplar síggja dagsins ljós. Nútímanngerð av fólkaskúlanum og at fáa sernámsfrøðiliga økið veruliga at virka eru týðandi raðfestingar. Gransking verður raðfest og munandi ES gransking ávegis. Eisini vinnureformar, ið javnseta vinnurnar í Føroyum – eitt nú vitanarvinnur og fiskivinnuna.

Hartil kann nevast at familjupolitikkur verður uppraðfestur, eitt nú við betri barsilsskipan, bústaðarpakka og øktum stuðli til stakar upphaldarar. Hetta ger tað áhugavert hjá barnafamiljum og harvið ungum við vitan og førleikum at støðast í

Føroyum.

Hesi átøk eru øll dømi um, at vitanarsamfelagið er nærri um málini hjá hesi samgonguni verða framd.

Mentan.

Eisini hendan verður raðfest. Hetta er eitt týðandi umráði at seta fokus á. Raðfesting av íløgum í Tjóðpall Føroya, Mentunargrunnin, Tjóðsavn Føroya, Tónleikavinnuna, føroyska málið, dansin og tjóðarvin sum heild - umframt alskyns spírandi mentanarligt virksemin í Føroyum. Øll átøk, ið vilja styrkja karmarnar hjá føroysku mentanini.

Sjálvstøðugar Føroyar.

Hjartamálið Tjóðveldisins. Her eru hópurin av yvirtøkum á skránni, styrkja okkara støðu móttvegis útheiminum við Uttanríkisráði, fólkaatkvøðu um føroyska grundlóg, næststørsta blokkniðurskurð nakrantíð – umframt stovnsetan av Búskapargrunni, fremja eftirlønarreform og aðrar reformar, ið stuðla undir sjálvstøðugum Føroyum.

Ongin ivi um, at rættast var at farið eisini varð undir, at fyrireika fólkaatkvøðu um føroyskt fullveldi. Hetta er tó ikki í samgonguskjalinum, men í staðin verða átøk gjørd, ið fyrireika samfelagið, vinnulívið, búskapin, altjóða samstarv v.m. til einar sjálvstøðugum Føroyum. Verða málini hjá samgonguni nádd, eru vit komin risafet nærri at gerast sjálvstøðug, og tá skuldi ein fólkaatkvøða um føroyskt fullveldi verið nærliggjandi.

Samgongan fyrireikar samfelagið til fullveldið.

Umraðfesting og broytingar neyðugar

Búskaparliga grundarlagið er tó grundarlagið undir øllum fíggarligum raðfestingum í samfelagnum. Tað er sjálvsagt so ómetaliga lætt at tosa um uppraðfestingar – uttan at tosa um, hvar peningur skal fáast frá.

Neyðugt verður við umstrukturering og broyting av raðfesting og strategi sum samfelag. Har er nógv, ið kann og eigur at gerast.

Fiskivinnan javnsetast við aðrar vinnur. Tvs. ongar serligar studningsskipanir til eina ella fleiri vinnur framm um aðrar. Ongin serligur skattalætti, ongin minstaløn og ongin ókeypiss rávøra. Hetta vil tryggja, at kapitalur og fólk vilja fara í tær vinnur, ið standa seg best.

Alment virksemin skal effektiviserast og eftirmeting eigur at verða gjørd. Eitt nú átti skúlaverk og heilsuverk at verið samskipað við restina av meginøkinum, tá Norðoyartunnilin varð gjørdur. Áðrenn vit gera hetta, fáa vit als ikki fullu nyttuna út úr samferðsluútbýgingum og fáa ikki meira vælferð fyri somu pengar.

Almannaverkið málrættast móti teimum, ið veruliga hava tørv. Inntøkuregulera allar almannaveitingar og nýggj forsorgarlóg eru dømi um átøk, ið gerast kunnu.

Sjúkrahúsini mugu samskipast undir einari leiðslu. Sjúkrahúsini í útjaðaranum nýtast til serøki.

Eisini eigur landið at realisera virðir, eitt nú í LíV og Realinum, og í staðin seta virðini í Búskapargrunn, ið kann vera við til at gera búskapin óheftan av blokkstuðli og tryggja búskapin móti verri árum.

Raðfesta mest týðandi økini

Vit mugu velja at raðfesta íløgur, ið eru mest týðandi – eitt nú altjóða flogvøll, útbúgving frá dagstovni til fróðskaparsetur, góðar karmar til mentanarligt virksemin, góðar umstøður til fólk við serligum tørvi, umframt átøk fyri at fremja ein familjuvinarligan politikk. Hetta eru íløgur, sum í stóran mun kunnu ávirka, um vit fáa ung og føroyingar sum heild at velja at búgva og støðast í Føroyum.

Sum heild er alneyðugt, at raðfesta tær íløgur, ið gera, at grundleggjandi tilfeingið – Føroya fólk – velur at vera í landinum, at koma aftur til landið, og at gerast fleiri í tali.

Løgmansrøðan staðfestir, at vit eru væl ávegis í fleiri av hesum málum. Og hetta er týðandi.

Tí fólkavøkstur er og verður avgerandi fyri framhaldandi búskaparvøkstri. Hetta tí, at nýggir og fleiri borgarar vilja skapa nýggja vitan, nýggja nýtslu og nýtt virksemin. Vilja skapa nýhugsan og nýskapandi virksemin í Føroyum.

Alskyns nýggir inntøkumøguleikar

Vit mugu flyta okkum til eitt meira fjøltáttað samfelag, har tað er vitanarsamfelagið, ið er í hásæti. Eitt samfelag har tað er vitan innan fiskivinnu, havið, verðurlagið, fíggarvinnu, tryggingarvinnu og ferðavinnu umframt alskyns aðrar tænastruvinnur, ið vit fyrst og fremst liva av. Møguleikarnir eru óendaligir – tí vitan kennir ongi landamærk.

Hugsi tykkum møguleikarnir innan ferðavinnuna, ið vit ikki gagnnýta í dag. Hví ikki nýta Fugloyinna og aðrar útoyggjar til spennandi upplivingar-oyggjar, við leiðslu- og starvsfólkaskeiðum saman við stórslidnum náttúruupplivingum og yvirnátting í serføroyskum húsum.

Tað er lutfalsliga stutt at flúgva úr grannalondunum til Føroyar – eitt nú í mun til innanlands-flúgving í stórum londum í alheiminum.

Hetta er eitt lítið dømi um eitt átak av ótalligum, ið kundu verið við til at skapt nýtt, spennandi og inntøkugevandi virksemini, og samstundis sett Føroyar á dagskránni í útlondum sum serstakliga spennandi land.

Ein veruligur altjóða flogvøllur, har flogferðsla kann ferðast stöðugt til og úr Føroyum vil tó vera ein av fyrirtreynum fyri, at Føroyar skulu menna eina veruliga ferðavinnu.

Føroysk fíggar- og tryggingarvinna hevur somuleiðis tikið fyrstu stigini út í heim. Møguleikarnir hjá hesi vinnu eru óavmarkaðir - um bert menniskjaliga tilfeingið og vitanin er til staðar.

Føroysk mentanarvinna er somuleiðis í vøkstri. Eisini her eru óavmarkaðir møguleikar, um bert gávuríku listafólkini fáa neyðugu karmarnar til at menna og marknaðarføra teirra vøru.

Útflutningur av vitan innan marima økið sum heild og KT-vinnan, eru eisini nærliggjandi vinnur, ið kunnu vaksa munandi, um bert rætta vitanan og fólkikið er til staðar.

Fólkið setur sjálvt nýggja kós

Ongin ivi um, at um vit skapa eitt samfelag har fólkikið trívist og fólkavøkstur er, og geva vinnulívinum góðar karmar, so fara nýggj átøk og nýtt virksemini at síggja dagsins ljós.

Tað hevur alstóran týðning at politikarar ikki siga hvat virksemini skal vera, ella við stuðulsskipanum velja ávísar vinnur út, men hinvegin skulu skapa karmar, og lata fólkikið um sjálvt at nýta teirra vitan og færleikar at seta virksemini í gongd.

"If you can dream it – you can do it"

Um tú kanst droyma tað – kanst tú gera tað. Soleiðis sigur eitt vælkent orðatak. Og tað er nakað um hetta. Veruleikin er jú, at "um tú vilt tað, kanst tú gera tað".

Ti tað snýr seg í stóran mun um av vilja nakað ávíst. Og harnæst dirvi og vitan til at fylgja tí, ið vit vilja.

Tað snýr seg um vilja

Hava vit dirvi og vitan til at taka stigið frá fiskivinnusamfelagi til vitanarsamfelagi ? At fremja neyðugu reformarnar innan útbúgving, fiskivinnu, heilsuverkið og almannaverkið ? At taka stigið til egna grundlóg, blokkniðurskurð, yvirtøkur og fólkkaatkvøðu ? At fyrirreika føroyska samfelagið til at gerast eitt sjálvbjargið og sjálvstøðugt samfelag fyri allar føroyingar ?

Haldi avgjørt at Løgmansrøðan vísir, at samgongan hevur sett sær mál og hevur viljan og dirvi til at loysa nærum øll hesi mál.

Haldi somuleiðis at andstøðuløgtingslimir hava víst vilja til at loysa eina røð av týðandi málum. Eisini saman við samgonguni. Nú parlamentariska stöðan er tann, at talan er um minnilutastjórn, er tað er tí ein fyrirtreyt, at samgonga og andstøða í framtíðini samstarva um mál og loysnir í nýggja tingárinum. Eydnast tað at formalisera og fáa nýggja minnilutastjórn at virka, vil hetta vera eitt nýbrot í føroyskum politikki. Eitt nýbrot, ið kann vera til stórt gagn fyri føroysku politisku skipanina, fólkæræðið og føroyska samfelagið. Men nú vilja komandi dagarnir vísa, um politiska skipanin er til reiðar og búgvín at taka av hesi avbjóðing.

Sjálvstøðugar Føroyar - hví ikki ?

Nelson Mandela hevði rúndan dag at hátíðarhalda herfyri, hansara 90 ára føðingardag. Eitt av mongu frálíku ráðum hansara hava verið: "Heldur enn at hyggja at heiminum sum hann er, og spyrja hví – síggj heimin sum tú kundi hugsað tær at hesin var, og spyr hví ikki". Vísdomsorð, ið vit lættliga kundu nýtt m.a. til at sagt:

"Heldur enn at hyggja at Føroyum og spyr hví eru vit tað vit eru – hygg at Føroyum soleiðis sum vit kundu hugsað okkum at Føroyar vórðu – einar sjálvstøðugar, sterkar og altjóða Føroyar fyri allar føroyingar – ein miðdepil í Norðuratlantshavi og á útvaldum økjum – og spyr hví ikki".

Heldur enn at vera landið har alt kanska verður – latið okkum gerast landið har alt verður.

Ikki "The land of maybe" men "The land of must be".